

Nová lokalita stavikrvu trávolistého (*Polygonum graminifolium*) na Slovensku

A new locality of *Polygonum graminifolium* in Slovakia

PETR HAVRÁNEK¹, PAVOL ELIÁŠ ml.² & RICHARD HRIVNÁK³

¹Gymnázium Jiřího z Poděbrad, Studentská 166, 290 01 Poděbrady, Česká republika, havranek@gjp.cz

²Ústav rastlinných a environmentálnych vied FAPZ, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, pavol.elias.jun@gmail.com

³Botanický ústav, Centrum biológie rastlín a biodiverzity SAV, Dúbravská cesta 9, 845 23 Bratislava, richard.hrivnak@savba.sk

Abstract: A new site of the rare ephemeral Pannonian endemic species *Polygonum graminifolium* (Polygonaceae) was found on the gravel bank of the Dunaj River south of the village of Chľaba (the Burda Hills) in July 2023. The species was growing in species-poor vegetation close to stands of the *Bidentetea* class. The locality represents only the fourth record of *P. graminifolium* in Slovakia overall, likewise, it is only the second recently confirmed occurrence. Based on new knowledge about the occurrence of the species, we propose to reclassify it from the DD (data deficient) category to the CR (critically endangered) category in the Red List of Ferns and Flowering Plants of Slovakia.

Key words: Danube river, exposed banks, rare plant, southwestern Slovakia

Úvod

Rod stavikrv (*Polygonum*) zahŕňa asi 60 – 80 druhov s ťažiskom genetickej diverzity v miernom pásme Ázie (Chrtek 1990; Anjen et al. 2003). V Európe sa vyskytuje asi 65 taxónov (Uotila 2017+). Na Slovensku boli zistené štyri druhy (Grulich et al. 2016), jedným z nich je stavikrv trávolistý (*Polygonum graminifolium* Wierzb. ex Heuff.). Je to jednoročná modrozelená bylina s poliehavou až vystúpavou, od bázy rozkonárenou, 10 – 40 cm dlhou byľou. Od podobného stavikrvu vtáčieho (*P. aviculare*) sa odlišuje čiarkovitými, 1 – 1,5 mm širokými listami, ktoré sú rovnaké na hlavnej byli i na bočných konárkoch. Okvetné lístky má zrastené až do ½ a nažky (achény) sú lesklé, s nezreteľnou jamkovitou skulptúrou, rovnako dlhé alebo zreteľne dlhšie ako trváce uschnuté okvetie (Grulich et al. l. c.). Stavikrv trávolistý je panónsky endemic povodia Dunaja, okrem nášho územia sa uvádza z Maďarska, Srbska (Vojvodina, okolie Belehradu) a Rumunska (tu až po deltu Dunaja). Údaje z Rakúska a Bulharska sú pravdepodobne mylné (Uotila 2017+; Riezinger 2023). Svetlomilný a konkurenčne slabý pioniersky druh, osídľuje predovšetkým bahnité, štrkové a piesočné úseky brehu Dunaja bez zapojenej vegetácie (Maglocký 1999).

Na Slovensku bol v súčasnosti nájdený pri Komárne, staršie neoverené lokality sú z okolia Štúrova (Chrtek 1963; Grulich et al. l. c.; Riezing l. c.).

V príspevku uvádzame floristické a fytoocenologické údaje o novej lokalite tohto vzácneho druhu na Slovensku.

Metodika

Nomenklatúra taxónov je zhodná s prácou Marhold et al. (2007) a syntaxónov v súlade s prácou Jarolímeck & Šibík (2008). Podľa fyto geografického členenia Slovenska patrí skúmané územie do oblasti panónskej flóry (*Pannonicum*), do obvodu pramatranskej xerotermej flóry (*Matricum*) a okresu I. Burda (Futák 1984).

Fytoocenologický zápis sme robili podľa metodiky zürišsko-montpelliérskej školy s použitím upravenej 9-člennej stupnice abundancie a dominancie (Barkman et al. 1964). Mapa rozšírenia bola spracovaná v programe Corel Draw podľa metodiky sieťového mapovania flóry Slovenska (Jasičová & Zahradníková 1976). Herbárové položky sú uložené v herbári na Ústave rastlinných a environmentálnych vied FAPZ SPU v Nitre (medzinárodný akronym NI).

Výsledky a diskusia

V júli 2023 našiel prvý z autorov rozsiahlu populáciu *Polygonum graminifolium* (stovky jedincov) južne od obce Chľaba na štrkovitom brehu Dunaja (miestni obyvatelia označujú toto miesto ako pláž), siahajúcu až po sútok s riekou Ipel'. Ide o najvýhodnejší výskyt druhu na Slovensku. Vegetačné pomery biotopu charakterizuje nasledovný fytoocenologický zápis:

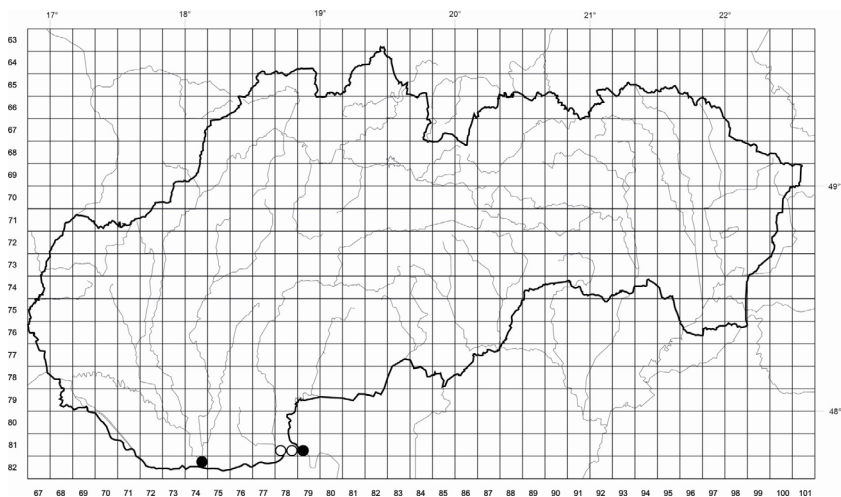
I. Burda, Chľaba, obnažený štrkovitý breh Dunaja južne od obce, 5 m od brehovej čiary, 47°49'09,19"s. š., 18°49'52,48"v. d., 8178c, 102 m n. m., sklon 10°, exp. JJZ, plocha 50 m², E₁ 5 %, 22. 8. 2023, P. Eliáš ml.

E₁: *Polygonum graminifolium* 1, *Ambrosia artemisiifolia* +, *Aster lanceolatus* +, *Echinochloa crus-galli* +, *Persicaria lapathifolia* +, *Polygonum aviculare* +, *Portulaca oleracea* +, *Setaria pumila* +, *Lycopus exaltatus* r, *Rorippa sylvestris* r.

Uvedená vegetácia sa nedá jednoznačne syntaxonomicky zaradiť; predstavuje súbor rôznych druhov vyskytujúcich sa v okolitých brehových porastoch, využívajúcich voľnú niku po ústupe vodnej hladiny. Zistili sme tu druhy triedy *Bidentetea tripartiti* osídľujúce prirodzené i antropogénne, periodicky vysychavé brehy a dná tečúcich i stojatých vôd (Jarolímeck et al. 1997), tiež vlhkomilné druhy a výraznejší podiel mali aj nepôvodné druhy. Veľmi nesúrodé druhové zloženie bez jednoznačného syntaxonomického zaradenia s prítomnosťou druhov tried *Bidentetea*, *Isoëto-Nanojuncetea* a viacerých vlhkomilných druhov uviedol z Dunaja, na maďarskej i slovenskej strane toku, nedávno Riezing (2020, 2023); podiel nepôvodných druhov bol však na rozdiel od nami zaznamenaných lokalít oveľa nižší.

Nová lokalita predstavuje iba štvrtý overený výskyt druhu na Slovensku (obr. 1). Prvýkrát bol nájdený v druhej dekáde 20. storočia na brehu Dunaja pri osade Kováčov (Lyka 1916 BP in Riezing 2023), neskôr tu bol opäť zaznamenaný v päťdesiatych rokoch (Chrtek 1963; Grulich et al. 2016), v súčasnosti sme ho tu nepotvrdili. Druhá lokalita, zistená v roku 1934, sa uvádza na ruderálnom biotope pri Štúrove (Maglocký 1999; Grulich et al. l. c.). Tretiu lokalitu – recentný výskyt zistil Riezing (2023) na brehu Dunaja pri Komárne.

Stavikrv trávolistý dosahuje na našom území severnú hranicu areálu (Grulich et al. l. c.), je to veľmi vzácny panónsky endemit s výraznými fluktuáciami výskytu a veľkosti lokálnych populácií v závislosti od vhodných klimatických podmienok. Na základe najnovších poznatkov o rozšírení navrhujeme preklasifikovať s. trávolistý v Červenom zozname papraďorastov a kvitnúcich rastlín Slovenska (Eliáš et al. 2015) z kategórie DD (údajovo nedostatočný) a zaradiť ho medzi kriticky ohrozené druhy slovenskej kveteny [CR, kritériá B2a(i) b(iii,iv,v)]. Vzhľadom na charakter biotopu sa dajú očakávať nálezy nových lokalít najmä medzi Komáromom a Štúrovom.

Obr. 1. Rozšírenie druhu *Polygonum graminifolium* Wierzb. ex Heuff. na Slovensku: ○ – historické lokality, ● – recentné lokality.

Fig. 1. Distribution of *Polygonum graminifolium* Wierzb. ex Heuff. in Slovakia: ○ – historical locations, ● – recently confirmed locations.

Pod'akovanie

Výskum bol podporený projektom VEGA č. 1/0359/22.

Literatúra

- Anjen, L., Grabovskaya-Borodina, A. E., Hong, S-P., McNeill, J., Ohba, H. & Park, C-W. 2003. *Polygonum* L. Flora of China 5: 278–315.
- Barkman, J. J., Doing, H. & Segal, S. 1964. Kritische Bemerkungen und Vorschläge zur quantitativen Vegetationsanalyse. Acta Bot. Neerl. 13: 394–419.
- Eliáš, P. jun., Dítě, D., Kliment, J., Hrivnák, R. & Feráková, V. 2015. Red list of ferns and flowering plants of Slovakia, 5th edition (October 2014). Biologia (Bratislava) 70: 218–228.
- Futák, J. 1984. Fytogeografické členenie Slovenska. In Bertová, L. (ed.). Flóra Slovenska IV/1. Veda, Bratislava. p. 418–419.
- Grulich, V., Májeková, J., Eliáš, P. jun. & Dítě, D. 2016. *Polygonum* L. In Goliašová, K. & Michalková, E. (eds). Flóra Slovenska VI/4. Veda, Bratislava. p. 502–515.
- Chrtek, J. 1963. *Polygonum graminifolium* – nový druh pro ČSSR. Biológia 18: 470–471.
- Chrtek, J. 1990. *Polygonum* L. – truskavec, rdesno. In Hejný, S. et al. (eds). Květena České republiky 2. Academia, Praha. p. 340–344.
- Jarolímeck, I. & Šibík, J. (eds) 2008. Diagnostic, constant and dominant species of the higher vegetation units of Slovakia. Veda, Bratislava. 329 pp.
- Jarolímeck, I., Zaliberová, M., Mucina, L. & Mochňacký, S. 1997. Rastlinné spoločenstvá Slovenska. 2. Synantropná vegetácia. Veda, Bratislava. 416 pp.
- Jasičová, M. & Zahradníková, K. 1976. Organizácia a metodika mapovania rozšírenia rastlinných druhov v západnej tretine Slovenska. Biológia (Bratislava) 31: 74–80.
- Maglocký, Š. 1999. *Polygonum graminifolium* Wierzb. ex Heuff. In Čerovský, J. et al. (eds). Červená kniha ohrozených a vzácnych druhov rastlín a živočíchov SR a ČR 5. Vyššie rastliny. Príroda, Bratislava. p. 289.
- Marhold, K., Mártonfi, P., Mered'a, P., jun. & Mráz, P. (eds) 2007. Chromosome number survey of the ferns and flowering plants of Slovakia. VEDA, Bratislava. 650 pp.
- Riezing, N. 2020. Adatok a Duna Komárom-Esztergom és Fejér megyei szakaszainak flórájához. Kitaibelia 25: 157–168.
- Riezing, N. 2023. *Polygonum graminifolium* Wierzb. in Slovakia and along the Hungarian-Slovak border on the Danube. Thaiszia – J. Bot. 33: 87–92.
- Uotila, P. 2017+. *Polygonaceae*. In Euro+Med Plantbase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. <http://www.europlusmed.org>, cit. 17. 10. 2023.

Došlo 17. 10. 2023

Prijaté 14. 11. 2023